

<Article>

La Resiliència: Com educar pels reptes

Cristina Carré-Montul i Coral Regí-Rodríguez

Data de presentació: 30/04/2011

Data d'acceptació: 20/09/2011

Data de publicació: 09/01/2012

//Resum

Atenent a la situació socioeconòmica actual, a l'escola ens hem proposat treballar transversalment el valor de la resiliència. Cal educar les noves generacions per saber afrontar reptes, per ser capaços de donar resposta a situacions difícils amb coratge, creativitat i d'una manera positiva. Hem volgut emmarcar-lo en una realitat quotidiana, propera, allunyada de dramatismes, perquè és en del dia a dia on podem formar persones amb recursos, obertes al canvi i fins i tot amb sentit de l'humor per a encaixar les adversitats d'una manera resilient.

Hem establert una dinàmica que ha arribat a tota la comunitat educativa (alumnes, pares i famílies) des d'una perspectiva vivencial propera que ha prioritzat l'exemplaritat i l'educació socioafectiva: dues estratègies imprescindibles en l'educació en valors. Tots hem crescut com a persones i com a comunitat al llarg d'un procés que no ha fet més que començar.

//Mots Clau

Resiliència, educació de valors, transversalitat, situació socioeconòmica.

// Referència recomanada

Carré-Montul, C. I Regí-Rodríguez, C. (2012) La resiliència: com educar pels reptes [En línia] *REIRE, Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, Vol. 5, núm. 1, gener 2012, 158-164, Accessible a: <http://www.raco.cat/index.php/REIRE>

// Dades de les autores

Cristina Carré Montul. Llicenciada en Belles Arts. Cap de l'Àrea d'Educació Visual i Plàstica de l'Escola Virolai de Barcelona

Coral Regí Rodríguez Llicenciada en Biologia. Directora Escola Virolai de Barcelona; coralregi@virolai.com

1. Justificació

Des de fa uns anys, ens trobem a les escoles amb moltes famílies que ens demanen consell i col·laboració per com afrontar amb els seus fills, les dificultats econòmiques en les que ens trobem. La difícil situació econòmica a nivell global s'està cronificant i està provocant canvis en les formes de fer a nivell social i replantejant molts dels valors que han estat referents fins ara.

També sovint sentim dir que els bons temps han minvat la capacitat de les generacions joves d'encaixar els cops que dona la vida, a conseqüència de la poca tolerància a la frustració.

Tot això va fer que en el procés d'avaluació i valoració del curs 2009-2010 en tots els equips d'educadors i en els equips directius de l'Escola ens varem plantejar la necessitat d'afrontar a nivell educatiu, la situació econòmica i social en la que ens trobem. Vam valorar que ens calia educar als nostres alumnes, homes i dones de demà, per saber afrontar un nou paradigma social menys segur, més global, amb nous reptes i noves oportunitats, en el que de ben segur els nostres alumnes hauran de ser capaços de donar resposta a situacions difícils amb coratge i creativitat i d'una manera positiva. D'aquí ens va sortir la paraula i el concepte: RESILIÈNCIA!!

És així com en el nostre Projecte Educatiu Anual del curs 2010-2011 vam incorporar:

Davant de les exigències de la societat actual, cal que com a institució i com a educadors, família i escola donem resposta als nous reptes educant els nois i les noies:

- com a professionals competents: capaços de mantenir al llarg de la seva vida una actitud de millora continua,
- com a persones amb capacitat d'esforç i autosuperació, per respondre amb fortalesa, creativitat i resiliència, davant de nous reptes,
- com a ciutadans amb habilitats socials i actituds cooperatives i corresponsables amb el món en el qual estem vivint.

I en començar aquest curs, varem iniciar el procés d'implementar aquesta idea:

- Com explicar-ho a les famílies?
- Com treballar-ho des de totes les àrees i des de totes les etapes educatives...?
- Com transformar l'educació en la resiliència en l'eix transversal del curs?

Però quan hi vam començar a treballar varem anar descobrint les mil i una possibilitats educatives que ens oferia treballar el valor de la resiliència i tot i que encara no hem valorat i avaluat tota la tasca feta, tot el que hem fet i treballat ens ha convençut de que la resiliència, s'incorporarà, s'ha incorporat, als valors transversals de la nostra escola.

2. Marc de treball del valor

El primer que vàrem haver de fer és emmarcar el treball del valor en un marc quotidià, abastable, ja que amb moltes de les persones amb les que parlàvem sobre la resiliència es referien de seguida a situacions extremes: malalties greus, accidents,..., i és molt clar que en aquestes situacions es requereix tenir una actitud resilient però també i en això volíem incidir a l'Escola, hem de ser capaços d'afrontar moltes situacions quotidianes, difícils d'una manera positiva i amb coratge, d'una manera resilient.

Un cop definit com emmarcàvem el valor, ens calia anar definint com treballar-ho a cada etapa i en els actes i activitats del curs.

3. Treball per etapes

Infantil: Als Infants el treball de la resiliència s'ha fet mitjançant els missatges que ens fan arribar els contes com El Patufet, Cigronet, Petit Polzet, Hansel i Gretel i tants d'altres, ens mostren personatges que afronten situacions difícils amb actitud de coratge, de tenacitat, amb creativitat,...

S'ha fet un gran treball al llarg del segon trimestre, que s'ha pogut treballar conjuntament amb les famílies a les Jornades de Portes Obertes dels Infants. També les mostres d'expressió han treballat a l'entorn de la resiliència.

Primària: A Primària s'ha treballat al llarg del curs en el Pla d'Acció tutorial i també mitjançant els Projectes Interdisciplinaris del segon trimestre, que en els tres cicles han girat entorn de la Resiliència. Les propostes d'activitats han prioritzat el tractament de la Resiliència en lo proper, en lo quotidià, incorporant reflexions i activitats en el que l'alumne ha de començar valorant exemples de persones resilients per aplicar-ho després a reflexions sobre la seva actitud d'esforç i tenacitat davant de les seves dificultats quotidianes. Hem volgut també aprofundir en el món dels sentiments i les emocions, de les nostres reaccions quan ens trobem davant de dificultats i problemes.

Hem aprofitat també per treballar els problemes econòmics que poden tenir les famílies i com buscar solucions d'una manera resilient: en el menjar, en el lleure, en el reaprofitament de materials,... Hem treballat el valor dels diners i les actituds d'austeritat i bon ús.

Els lemes dels projectes de cada cicle han estat:

- Cicle Inicial: Tots Podem
- Cicle Mitjà: Les dificultats ens fan més forts
- Cicle Superior: Soc Resilient!!

El dia d'Escola Oberta els alumnes van compartir amb les famílies i amics el que havien treballat.

Secundària i Batxillerat: Els alumnes de Secundària van treballar diferents aspectes de la resiliència a les classes d'Ètica, Tutoria, Educació Física i Música que van cloure amb la preparació de diferents activitats d'aprenentatge servei dirigides als seus companys més petits. Tots els alumnes de 4t d'ESO i Batxillerat van preparar i conduir directament activitats per als diferents grups-classe de Primària.

També la resiliència ha esdevingut l'eix central del treball de síntesi de 3r d'ESO "Som periodistes" amb la filmació d'un documental urbà que plasma diferents expressions d'aquest valor.

4. Treball en activitats de l'escola

Tot i que el treball del valor ha estat present en pràcticament tots els actes i activitats de l'Escola en destacarem les més significatives:

- **Escola Oberta:** Cada curs celebrem una jornada d'Escola Oberta al voltant del valor o eix temàtic del curs. És una activitat oberta a les famílies i amics de l'Escola i en la que es tracta d'aprendre junts, d'obrir l'escola per aprendre del nostre entorn i atendre de manera receptiva al que es fa en el nostre mon. Aquest any hem treballat a l'entorn de la resiliència amb moltes activitats treballades i preparades per alumnes i també hem convidat a amics perquè ens expliquin les seves vivències.

- Entre les activitats que han estat conduïdes per alumnes grans, destacaríem: *Em conec i confio amb mi*, *Som capaços de ...?*, *Recerca del treball huma*, *Ser refugiat*, *Resilients i protagonistes*, *Emocions musicals*, *Com afrontar l'errada o la derrota*, *Asterix i les 12 proves*, *El titànic*, *Joc de prova/error*. Cal destacar el nivell d'implicació i compromís dels alumnes grans que van saber transmetre vivencialment el que havien preparat als seus companys més petits.

- També hem fet tallers conduïts per famílies: Taller de cuina sostenible, pares i mares que ens han exposat el seu exemple i les seves reflexions sobre crisi econòmica, dones resilents, coaching, control emocional,...

- Hem volgut conèixer persones properes a l'escola que han respost a dificultats amb resiliència:

- Dones del barri de Carmel, que han respost a les dificultats de la immigració i un entorn difícil com era el barri ara fa entre 30 i 40 anys.
- Amics d'organitzacions amb les que treballem i ens han explicat les seves vivències: ONCE, que ens dona suport amb alumnes de l'Escola; Teral- associació d'alcoholics recuperats -; Arrels, que treballa amb persones sense llar, emigrants i ONG del Senegal; Amics de l'Amical Mauthausen; Marius Serra explicant la seva vivència amb el seu fill; Antics esportistes que han respost a una lesió o a una derrota humiliant amb resiliència; l'associació Aves amb el taller "Art i absència" per treballar el tema de la mort amb alumnes petits, etcetera.

I de totes elles vam aprendre però ens volem quedar amb la frase de la Josefina Piquet- la nena del 36- que ens va dir: "ser resilient es agafar les llimones que ens dona la vida, obrir-les, fer suc, posar-hi aigua i sucre i beure-te'!!!"

- **Festa de l'arbre:** És una festa que celebrem cada curs, al voltant d'un arbre que simbolitza el tema transversal del curs. Aquest any hem treballat l'olivera, com a arbre resilient, ja que té una

gran supervivència en situacions extremes. Es treballa al voltant d'un recull amb informació sobre l'olivera i diferents recursos didàctics. El treball de l'arbre clou amb un *Dia de l'Arbre*, amb una mostra d'expressió al voltant de l'olivera i la plantada d'un arbre.

- **Jocs florals:** Amb el treball i la lectura de poemes sobre resiliència que s'han presentat en la primera part de l'acte dels jocs florals que es celebra cada any al voltant de Sant Jordi.
- **Festa de l'esport:** Aquest any hem volgut incidir especialment en l'esperit de superació per afrontar les dificultats i a més de les activitats habituals, es faran tallers organitzats per l'AMPA, de l'associació de paràlisi cerebral: pintura i boking.
- **Escola de pares:** La participació de les famílies ha estat molt important, tal com és habitual a la nostra escola. L'AMPA i moltes famílies han participat en moltes activitats i tallers d'escola oberta o de la festa de l'esport. També hem dedicat una xerrada de l'escola de pares a com educar la resiliència des de la família: Per preparar el debat s'han comprat varis exemplars de llibres sobre resiliència de la psicòloga Anna Forés, que s'han repartit entre les famílies per compartir-los i poder participar en la reflexió posterior.

5. Un Projecte de recerca i creativitat: Com expressar la resiliència mitjançant diferents mostres plàstiques

Volem destacar pel que ha representat de repte el treball fet per alumnes de diferents cursos per expressar els sentiments i les emocions del valor de la resiliència:

- Imatges resilents. El poder comunicatiu de la imatge: imatges representatives i imatges simbòliques trobades en diferents mitjans.
- L'Olivera. Interpretació lliure amb procediments variats d'un "arbre resilient".
- Diferents situacions en les que tenir una actitud resilient ens ajuda representades per petites figures de paper i filferro cooperen i s'adapten a les necessitats del moment.
- Personatges creats amb cartró, un per cada alumne de l'escola, que tots junts fan una pinya: la confiança en un mateix i en els altres pilar de la resiliència. Amb tots ells hem confeccionat un mural col·lectiu: "*Tots Podem*" on mil i un personatges que s'ajunten i s'apilen per resoldre situacions adverses.
- Hem creat diferents productes audiovisuals i musicals, càpsules informatives sobre un personatge històric resilient, power points, spots publicitaris, mini reportatges, audicions musicals, etcetera.
- Cartells d'Escola Oberta, Festa de Primavera, Jocs Florals, *Del gris a les flors de color*, *Sortir-se'n és la consigna*.

6. Valoració i propostes de futur

Hem incorporat en el nostre treball de cada dia un valor gens nou però que fins ara no havíem tractat diferencialment. Potser el teníem present d'una manera indirecta. Això ens ha fet créixer, ens ha fet madurar com a comunitat educativa, ja que hem afrontat un tema difícil per reflexionar-hi tots junts. Ja des de l'inici de començar a treballar el valor de la resiliència hem tingut clar que ha de ser un valor nuclear i transversal del nostre pla de formació.

Tot i que som conscients que, al tractar-se d'un tema de valors, el fruit d'aquest treball aflorarà al llarg de la vida dels nostres alumnes, hem pogut gaudir ja d'alguns moments d'èxit de la nostra tasca educativa.

A tall d'exemple, podem comentar una situació viscuda a mitjans del curs passat. Un grup d'alumnes que s'havia preparat intensament per a presentar-se a una competició de robòtica, va ser eliminat d'entrada per haver utilitzat una peça no reglamentaria. Els alumnes van saber reaccionar amb una actitud decididament resilient. En un temps rècord, fent equip i amb actitud positiva van readequar el robot. Naturalment, no van tenir cap premi, però van reconèixer en ells un valor nou.

Durant el curs vam poder escoltar testimonis de persones alienes a l'Escola que ens van explicar les seves vivències. Ja no eren personatges de ficció o entrevistes en els mitjans. Ara eren realitats, persones senzilles que vam admirar com a grans herois i que ens demostraven que es pot superar qualsevol adversitat si hi ha tenacitat, creativitat i confiança en un mateix.

Per una altra banda, molts pares ens manifesten haver entès que cal perdre la por a explicar la veritat al fills o que no els han de resoldre tots els entrebancs quotidians. El proteccionisme en el que els fan viure no els prepara per a les contrarietats de la vida, no els ajuda a buscar alternatives per sortir-se'n. Reconeixem un canvi en l'actitud de les famílies i en les tutories treballem més paral·lelament en la maduració personal dels seus fills.

Com a comunitat educativa hem crescut tots junts. Hem descobert entre nosaltres persones discretes però molt fortes que ens han explicat la seva realitat de cada dia. La sinceritat d'alguns companys al fer-nos saber les seves dificultats, la seva situació familiar, ens ha donat exemple. Ara ens coneixem tots una mica millor i sabem que la resiliència ha de ser un factor de transformació personal però també col·lectiva i que tenim l'oportunitat de canviar actituds en nosaltres mateixos i també en d'altres persones.

<Bibliografia recomanada>

Anna Forés i Jordi Grané: "La resiliencia. Crecer desde la adversidad". Plataforma editorial. Barcelona.

Stefan Vanistendael: "La resiliencia: desde una inspiración hacia cambios prácticos".

Tim Guénard: "Más fuerte que el odio". Barcelona. Ed. Gedisa.

Boris Cyrulnyk: Autobiografía de un espantapájaros. Testimonios de resiliencia. El retorno a la vida. Ed. Gedisa.

Boris Cyrulnyk: "Los patitos feos. La resiliencia. una infancia infeliz no determina la vida.

Aldo Melillo: "El pensamiento de Boris Cyrulnyk". Artículos "on line". Perspectivas sistemáticas. La nueva comunicación.

Web de las distintas ediciones del Congreso sobre Resiliencia que se celebra anualmente en Méjico.

Jorge Bucay: "Cuentos para pensar".

Marius Serra: "Quiet".

Ana Frank: "El diario de Ana Frank".

Núria Escur: "Lo que de verdad importa. Resiliencia contra las dificultades". Artículo publicado en el periódico La Vanguardia. Viernes, 12 de noviembre de 2010.

Núria Escur: "Renacer después del ictus. Una experiencia de superación personal". artículo publicado en el periódico La Vanguardia. sábado, 30 de octubre 2010.

Copyright © 2012. Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons mitjançant la qual qualsevol explotació de l'obra haurà de reconèixer els autors de la mateixa, citats a la referència recomanada que apareix a l'inici del document.

